

Nationaal Landschap Waterland

SUBSIDIE VOOR BEHOUD STREEKEIGEN KARAKTER

DOOR HERMAN KLEIBRINK*

Direkt ten noorden van Amsterdam ligt Waterland. Karakteristiek Hollands polderland, ingeklemd tussen stadsrand en het IJsselmeer. Het wordt gekenmerkt door contrasten tussen de open polders, de intieme, besloten dorpen en de, vrijwel steeds zichtbare, stadsranden. Hoogteverschillen tussen oud- en nieuw land, dijken en kaden, polderpeilen en veenmeertjes completeren het beeld. Maar wat moet al dat Waterlandse gras en water in het blad van Bond Heemschut? Als we de zorg voor de natuurwetenschappelijke waarden, als weidvogels, brakwatervegetatie enzovoorts, aan de zorgen van Natuurmonumenten, Noordhollands Landschap en Staats Bosbeheer overlaten, blijft er nog heel wat over in zo'n oud cultuurlandschap dat behouden dient te worden. Hier volgt een poging om dat uit te leggen.

PROEFGEBIED

In 1974 werd het Streekplan Waterland vastgesteld door Provinciale Staten van Noord-Holland. Hierin werd een groot deel van Waterland aangegeven als nationaal landschap. Het besef dat de gewenste rol van Waterland als open bufferzone tussen stedelijke gebieden door ontwikkelingen als stadsuitbreidingen, overloopkernen, wegeaanleg en schaalvergroting in de landbouw bedreigd werd, zo dat de schoonheid van Waterland in de knel zou komen, lag aan dit besluit ten grondslag.

Een jaar later volgde van Rijkszijde het be-

sluit vijf proefgebieden aan te wijzen, te weten Noordwest Overijssel, Waterland, de Veluwe, omgeving Winterswijk en Mergelland. Met inzet van extra middelen zou het mogelijk zijn, het begrip nationaal landschap in deze oude cultuurlandschappen inhoud te geven. En wel op experimentele basis. Een opgave die zoveel voeten in de aarde heeft dat, nu pas na een kleine tien jaar, wat 'in het zicht' komt.

DE STAND VAN ZAKEN

De proefperiode is er een van vallen en opstaan, zoals dat bij een experiment hoort. Blikken we even terug dan wordt dat al gauw duidelijk.

Voor Waterland werden in de jaren 70 de eerste voorbereidingen getroffen voor een ruilverkaveling. Het zou een ruilverkaveling Nieuwe Stijl worden op basis van de nieuwe Landinrichtingwet. Deze zou op korte termijn de verouderde ruilverkavelingswet vervangen. Met de nieuwe wet zou er veel meer ruimte zijn om andere dan agrarische ontwikkelingen een plaats te geven. Het nationaal landschap zou, was de gedachte, door middel van ruilverkaveling tot stand komen. Er werd een Inventarisatiecommissie benoemd, die de problemen en knelpunten moest signaleren die verband hielden met de proefgebiedstatus. Problemen die met inzet van extra middelen opgelost konden worden. Maar allengs werd duidelijk dat de landinrichtingswet te lang op zich liet wachten (hij is er nog steeds niet); de Inventarisatiecommissie kon zich geen beeld vormen van haar taak, en het idee Nationaal Landschap Waterland (N.L.W.) raakte op de achtergrond. De voorbereidingen voor een 'gewone' ruilverkaveling namen een aanvang, er werd hard gewerkt aan een nieuwe agrarische structuur voor Waterland. Het Rijk constateerde dat het geld niet besteed werd aan het tot stand komen van een nationaal landschap en trok de reserveringen grotendeels in. Duidelijk werd dat er een nieuwe start gemaakt moest worden. Daarvoor werd gekeken naar het proefgebied Noordwest Overijssel, waar betere resultaten werden geboekt. Na rijp beraad besloot men in 1981 de koppeling tussen ruilverkaveling en nationaal land-

* De heer H. F. Kleibrink is coördinator van het Nationaal Landschap Waterland.

Broek in Waterland; typerende houtbouw

Karakteristieke boerderij aan het Dijkeinde te Zuiderwoude

schap los te laten. Een zo breed mogelijk samengestelde commissie-NLW werd ingesteld om Gedeputeerde Staten te adviseren hoe het nu verder moest gaan. Een ambtelijke projectgroep moest concrete projecten uit gaan voeren in het proefgebied en een coördinator nationaal landschap Waterland werd aangesteld voor het papieren regelwerk. Aan de hand van jaarprogramma's zouden onderzoeken en projecten gesubsidieerd kunnen worden, om op die manier 'in het veld' ervaring op te doen met het experimentele landschapenbeleid.

BOND HEEMSCHUT

Waarschijnlijk zonder dat u het gemerkt heeft zijn we aangeland bij de rol die de Bond speelt bij het tot stand komen van het NLW. In de Commissie NLW heeft n.l. ook een afgevaardigde van de Bond zitting, mr. K. Michielsen uit Broek in Waterland. Waarom heeft het Provinciaal Bestuur daarom verzocht? Waterland is immers geen monument, museum of historisch gebouw? Nee, maar Waterland is wel een nationaal landschap. Wat dat precies moet gaan voorstellen, daarover zal de Cie gaandeweg duidelijkheid gaan verschaffen. Een vertegenwoordiger die het behoud van de karakteristieke, vaak houten, bebouwing en de bouwwijzen van de streek kan vertegenwoordigen is onmisbaar. Maar er is meer, de sloten, de veenstromen, de kaveldelingen van de polders, de dijken en kaden, hoe oud zijn die niet? Is in feite het hele patroon van landgebruik niet één groot levend monument? Aangelegd, begonnen, in de 11de, 12de eeuw (?), aangepast tot op de dag van vandaag, aan de eisen van de tijd. Waterland herbergt

zo een schat aan historische gegevens van archeologisch materiaal uit de vroege middeleeuwen, tot aan de bebouwing en gebruiksvormen van nu. De werven van Marken, de lintdorpen, de dijkdorpen, de Zuiderzeestadjes, de boerderijen, het is allemaal zo aan te wijzen en ook nog landschappelijk zo mooi dat velen ervan kunnen genieten. Daarom is de inbreng van de Bond gewaardeerd. Immers het zoeken naar nieuwe bestemmingen voor het belangrijke cultuurhistorische erfgoed, het beantwoorden van allerlei vragen als terugbrengen in de oorspronkelijke staat, en wat was die dan wel?, of het zoeken naar moderne aangepaste vormen, het besturen, exploiteren deels restaureren van het NLW, het geven van voorlichting erover, in al dat soort zaken heeft de Bond ervaring opgedaan in de vele jaren van zijn bestaan. Een ervaring waar het Provinciaal Bestuur graag uit putten wil om het NLW-beleid tot een goed, regulier beleid uit te bouwen.

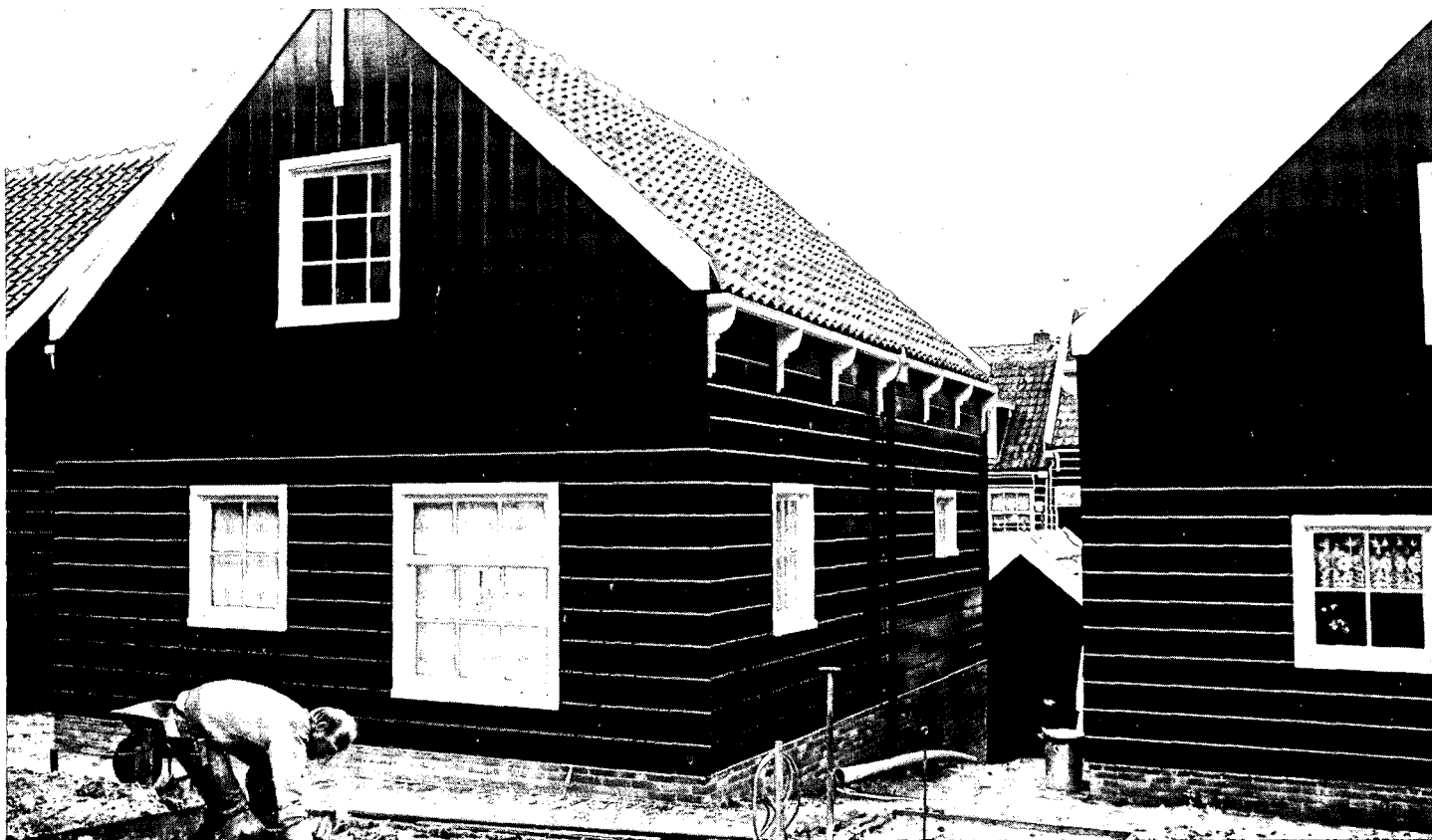
GEDANE ZAKEN EN DE TOEKOMST

In de afgelopen drie jaar zijn goede vorderingen gemaakt met het uitvoeren van verschillende projecten. Zuiderwoude kreeg z'n oorspronkelijke houten ophaalbrug terug, Haaldersbroek (gemeente Zaanstad) z'n wegsloot en karakteristieke bruggetjes. In Zunderdorp werd een grote linde verplant. Door middel van 'extra' subsidies konden onderhoudswerken uitgroeien tot rehabilitatieprojecten. De grote populieren in Jisp kunnen behouden blijven, ondanks de ingrijpende rioleringswerken, het Kerkplein in Broek in Waterland zal binnenkort in stijl gerenoveerd worden. Veel grotere en kleinere projecten bevinden zich nog in het stadium van 'voorkoken'. Maar het is niet de bedoeling dat de overheid, of beter overheden, alleen uitmaken

wat er in en aan het nationaal landschap moet gebeuren. En het zijn zeker niet de overheden of overheidsinstanties die het beeld in het gebied bepalen. Het beleid moet gesteund worden door de bevolking van de streek, anders is het kansloos. Zij moet zelf de gelegenheid krijgen er aan te werken. Daarom zijn er twee regelingen, voor de duur van de proefperiode, van kracht geworden in Waterland die voorzien in subsidies voor particulieren: subsidie voor 'verfijnde welstand' en 'onderhoud karakteristiek schilder- en houtwerk'.

DE REGELINGEN

De regeling voor 'verfijnde welstand' richt zich op huizen, bruggetjes, boerderijen en dergelijke waarvan 'het uiterlijk en plaatsing zodanig zijn dat het bouwwerk zowel op zichzelf, als in verband met de omgeving aansluit bij het streekeigen karakter'. Nu is het moeilijk om een grotendeels gevoelsmatig ingevuld uitgangspunt als 'aansluitend bij het streekeigen karakter' te vertalen naar regeltjes. Gekozen is daarom voor een individuele benadering van de aanvragen. Een speciaal daarvoor ingestelde Bouwadviescommissie NLW adviseert het Provinciaal Bestuur over het toekennen van subsidies. Het gaat daarbij steeds om het vergoeden van de 'meer' kosten die boven de normale welstand uitgaan, om een bouwwerk beter bij het streekeigen karakter van Waterland te laten aansluiten. Bij de onderhoudsregeling gaat het om houten huizen, boerderijen e.d. die, vaak niet ingeschreven als monument, toch de traditionele bouwwijze van de streek levend houden. Vergoedt de regeling voor verfijnde welstand tot 100% van de meerkosten, de onderhoudsregeling gaat tot 50%.

Aangepaste nieuwbouw Buurt III Marken

NADERE INFORMATIE

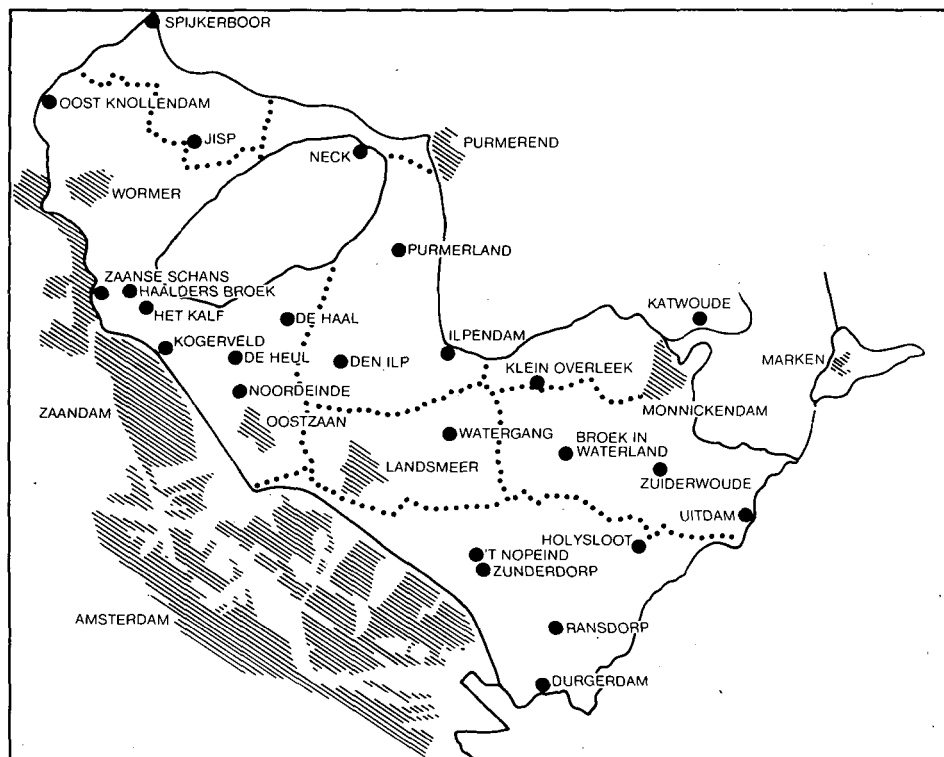
Voor meer informatie over de regelingen kunt u terecht bij de Provincie Noord-Holland: *coördinator Nationaal Landschap Waterland*, 023-163398 (mw. Winkel, hr. Kleibrink of mw. Goede, assistente).

Bureau Voorlichting, 023-169933

De aardigste resultaten van de regelingen tot nu toe zijn wel de 6 nieuwe wooneenheden voor 1 en 2 persoonshuishoudens op Buurt III, Marken. In drie volgens Canadese hout-skeletbouw opgetrokken gebouwtjes, die uit-

stekend aansluiten bij de traditionele Marker woonhuizen, zijn de 6 moderne wooneenheden gerealiseerd. Met subsidie van de onderhoudsregeling staat de kerktoeren van Jisp weer in de verf te glimmen net als tal van kleinere particuliere woonhuizen in Waterland. Veel zaken kunnen en moeten nog aangepakt. Een boeiend en levend nationaal landschap is een bijdrage aan het behouden en gebruiken van ons culturele erfgoed, het is een cultuurmonument van belang.

Proefgebied Nationaal Landschap Waterland

Rectificatie

In het nov./dec.-nummer van 1983 is de naam van de maker, Frans Andringa, van de foto van het feestende stadje Sloten op pag. 184 weggelaten. Zijn naam kwam terecht bij de foto van de Voorstraat in hetzelfde stadje op de volgende pagina, maar deze is van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

HEBT U BIJ HET REALISEREN VAN GOEDE VOORNEMENS, WAARTOE HET NIEUWE JAAR HEEFT OPGEROEPEN, OOK GEDACHT AAN INZENDING VAN UW HEEMSCHUT ACCEPT-GIROKAART EN HET AANBRENGEN VAN EEN NIEUW LID?

In memoriam

Diep geschokt vermelden wij het plotseling overlijden van de heer M. J. Weber, chef van de Fotoafdeling van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg te Zeist.

Met dankbaarheid denken wij terug aan zijn bijzondere bereidwilligheid om voor ons tijdschrift – vaak op het laatste moment – fotomateriaal te verzorgen.